

TDYU huzuridagi M.Vosiqova nomidagi akademik litseyining 2.4-guruh talabasi.

Kalit

Kirish:

Jamiyatda tartib-intizomni saqlash, qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarni mas'uliyatli harakat qilishga undash uchun huquqiy mexanizmlar muhim rol o'ynaydi. Shu mexanizmlardan biri sifatida jarima tushunchasi huquqbuzarlikning oldini olish, uning oqibatlarini bartaraf etish va fuqarolarni qonunga rioya qilishga undash maqsadida qo'llaniladi. Jarima nafaqat jazo chorasi, balki tarbiyaviy va profilaktika vositasi sifatida ham samarali hisoblanadi. Bu jarima

qonun-qoidalarga amal qilmaslik oqibatida kelib chiqadigan mas'uliyatni anglatadi va shaxslar xatti-harakatining qonuniy chegaralarda qolishini ta'minlaydi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, jarimalar fuqarolarning kundalik hayotida tez-tez duch kelinadigan holat hisoblanadi. Jarima nafaqat moliyaviy yo'qotishlarga olib keladi, balki shaxsning ijtimoiy obro'si va psixologik holatiga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois, jarimalarning huquqiy asosi, ularning jamiyatdagi roli va oqibatlari haqidagi masalalarni tahlil qilish, fuqarolarni huquqiy savodxonlikka o'rgatish va qonunbuzarlikning oldini olish yo'llarini o'rganish muhimdir. Ushbu maqolada jarimalar tushunchasi, ularni qo'llashning asosiy sabablari, shaxsga va jamiyatga ta'siri, shuningdek, qonunbuzarliklarning oldini olish bo'yicha samarali tavsiyalar ko'rib chiqiladi. Maqsad — jarimalar orqali kelib chiqadigan salbiy oqibatlardan qochish uchun huquqiy ong va mas'uliyatni oshirishga hissa qo'shishdir.

Jarimaning ijobiy belgilari:

1. Tartib-intizomni ta'minlash: Jarima huquqbuzarliklarning oldini olish va fuqarolarni qonun-qoidalarga rioya qilishga rag'batlantirish vositasi hisoblanadi. Bu jamiyatda tartib-intizomni saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.
2. Tarbiyaviy ta'sir: Jarima shaxsni qilgan xatti-harakatlarining oqibatlarini anglashga va kelgusida bunday xatolarga yo'l qo'ymaslikka undaydi. Bu esa fuqarolarning mas'uliyatli bo'lishiga yordam beradi.
3. Qonun ustuvorligini mustahkamlash: Jarimalar qonunbuzarlik uchun muqarrar javobgarlik mavjudligini ko'rsatadi va qonunlar oldida hammaning teng ekanligini tasdiqlaydi, ya'ni bu O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 19-moddasiga ishora.
4. Profilaktika chorasi: Jarima faqat jazolash uchun emas, balki huquqbuzarlikning oldini olish uchun ham xizmat qiladi. Boshqalar jarima to'lagan shaxsning tajribasidan saboq olib, qonunbuzarliklardan tiyilishadi.
5. Huquqiy savodxonlikni oshirish: Jarimalar fuqarolarni o'z huquqlari va majburiyatlarini bilishga undaydi, bu esa jamiyatda huquqiy madaniyatni rivojlantirishga yordam beradi. Jarima tizimi, agar adolatli va qonuniy qo'llansa,

jamiyatdagi huquqiy-tartibni saqlash va fuqarolarni mas'uliyatli hayot tarziga undashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Jarimaning salbiy belgilari:

1.Moliyaviy qiyinchiliklarga olib kelishi: Jarima shaxsning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ayniqsa, daromadi past bo'lgan fuqarolar uchun jarima katta iqtisodiy bosim yaratadi.

2.Adolatsizlik xavfi: Jarimalar ayrim hollarda nohaq yoki noto'g'ri qo'llanilishi mumkin. Bu fuqarolarda davlat va huquq tizimiga nisbatan ishonchsizlikni keltirib chiqaradi.

3.Psixologik ta'sir: Jarima to'lash shaxsning ruhiy holatiga salbiy ta'sir qiladi. Uyat, qoniqmaslik yoki tushkunlik hissi jarima jarayonida paydo bo'lishi mumkin.

4.Ijtimoiy norozi holatlarning paydo bo'lishi: Jarimalar haddan tashqari qattiq yoki ko'p bo'lsa, jamoatchilik orasida noroziliklarga sabab bo'lishi va davlatning obro'sini tushirishi mumkin. Jarimalarning salbiy tomonlari ularni qo'llashda adolat va samaradorlikka alohida e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi.

Bu jarima tizimining faqat jazolash vositasi emas, balki tarbiyaviy va profilaktik vosita sifatida to'g'ri ishlashini ta'minlaydi.

Tarixga nazar:

VIII - asrda Arabiston yarim orolida arablar yagona e'tiqod asosida mamlakatni birlashtirish harakatini boshlashgan. Shu davrda buddaviylik dinni ,ya'ni haykallarga itoat etish, keng tarqalgan edi. Arablar dastlab Movorounahrga , islom dinini yoyish uchun yurish qiladi. Lekin ,aholi allaqachon o'z qarorini qilib bo'lishgan, o'zlari uchun ma'qul bo'lgan itoatni qabul qilib bo'lishgan edi. Ammo ular orasida islom dinini qabul qilganlar ham bo'lgan , chunki arablar ancha kuchli va Movarounnahrni egallab olishgan edi. Ular islom dinini yoyish maqsadida ibodatxonalarni vayron etib ,ularning o'rniga jome masjidlar qurishdi,dinni qabul qilib musulmon bo'lgan mahalliy aholini xiroj va jiz'ya soliqlaridan ozod etgan,masjidga kelib ibodat qiluvchilar uchun 2 dirham pul hadya etilgan. To'g'ri ,arablar o'z fikridan qaytmaganlarni shunchaki qatl ettirib yuborishlari yoki zo'rlik

ishlatishlari mumkin edi lekin ular aholini rag'batlantirish orqali o'z maqsadlariga erishishdi.

Xulosa:

Jarimalar – qonunbuzarliklar uchun qo'llaniladigan moliyaviy jazolash vositasi bo'lib, ular jamiyatda tartibni saqlash, qonunlarga bo'ysunishni ta'minlash va qonunbuzarliklarning oldini olishga xizmat qiladi. Jarimalar huquqbuzarlikning turiga qarab ma'muriy, fuqarolik yoki jinoiy xarakterga ega bo'lishi mumkin. Ular odatda belgilangan miqdorda yoki qonunbuzarlik darajasiga qarab hisoblab chiqiladi. Jarimalar tizimining samaradorligi jarima miqdorining adolatliligi, ijro etilish darajasi va profilaktika maqsadlariga erishishiga bog'liq. Shu bilan birga, jarimalar aholini iqtisodiy qiyinchilikka duchor etmaslik va qonunbuzarliklarni kamaytirish uchun muvozanatli tarzda qo'llaniladi. Qonunbuzarlik uchun jarima to'lash to'g'ri, lekin har doim ham bu adolatdan bo'lavermaydi. Aytaylik uy-ro'zg'o, bola-chaqa uchun zo'rga bir oydan ikkinchi oygacha pul yetkazib turgan oilalar qanday qilib to'lasin? Balki biz tarixga nazar tashlab xulosa qilishimiz kerakdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Qonun hujjatlari milliy bazasi – lex.uz
2. Norma.uz
3. Huquqshunoslar bloglari – jarimalar va qonunbuzarliklar haqida tushuntiruvchi maqolalar.
4. Statistika qo'mitasi hisobotlari – jarimalarning jamiyatga ta'siri bo'yicha ma'lumot olish uchun.
5. O'zbekiston Milliy kutubxonasi.
6. O'zbekiston tarixi (darslik)